

באר ישקב

גליון כ"ד
פרשת צו - שבת הגדול תשפ"ג

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש החסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הכי"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

מצות 'תשביתו' בתוך ימי הפסח

ספק אם תשביתו נוהג גם בפסח או רק בערב פסח ✦ דעת התוספות שתשביתו נוהג גם בפסח ✦ מחלוקת הרב השואל והנודע ביהודה אם יש תשביתו בתוך ימי הפסח ✦ המקור למצות תשביתו בתוך ימי הפסח ✦ שריפת חמץ ביום טוב ✦ ראייה מדברי הרמב"ם שמברכים על בדיקת חמץ בפסח ✦ ביאור דברי רש"י ע"פ הרב השואל שרק בתוך פסח לוקין על כל יראה ✦ דעת המהר"ם שיק ופרי יצחק לחלק בין תשביתו של ערב פסח לשל פסח

דעת התוספות שתשביתו נוהג גם בפסח
והנה מדברי התוספות מוכרח שסוברים שתשביתו נוהג בכל שבעת ימי החג, שכתבו (שם כט: ד"ה רב אשי) שהמשהה חמץ בפסח על מנת לבערו אינו עובר באותה שהייה, משום שהלאו של כל יראה הוא לאו הניתק לעשה, שכן ניתק לעשה של תשביתו, שאם עבר על איסור כל יראה וכל ימצא מתקן את הלאו על ידי קיום מצות עשה של תשביתו^א. הרי מוכח שתשביתו נוהג אף בימי החג, שאם לא כן אין כאן לאו הניתק לעשה.

זה נוהג בערב פסח בלבד ולא בפסח עצמו, ואם כן המשהה חמץ ברשותו בימי החג אינו עובר על העשה של תשביתו כלל, רק על הלאו של כל יראה וכל ימצא. או שמא בשבעת ימי הפסח ודאי נוהג גם תשביתו חוץ מן איסור כל יראה וכל ימצא, אלא שחז"ל ביארו והוסיפו שגם בערב פסח נוהג עשה זה, שבזה מדבר הכתוב של אך ביום הראשון תשביתו, משום שאז הוא עיקר מצותו לכתחילה, לבערו לפני זמן איסורו, אבל מי שעבר ולא ביער לפני הפסח עדיין עומד בעשה זה של תשביתו.

ספק אם תשביתו נוהג גם בפסח או רק בערב פסח
במסכת פסחים (ה) מבואר, שמה שנאמר בפסוק (שמות יב, טו) 'אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתים', אין כוונת הכתוב ליום ראשון של חג, אלא לארבעה עשר בניסן שהוא ערב פסח. ונחלקו שם התנאים מניין לנו שזהו כוונת הכתוב 'ביום הראשון', אבל זה ברור שלכולי עלמא המצוה היא קודם החג ב"ד בניסן. ויש לחקור בזה, אם כוונתם לומר שעשה

א) האחרונים נתקשו בדברי התוספות, מדוע אינו עובר כלל, והרי גם בלאו הניתק לעשה יש איסור, אלא שאינו לוקה, ראה **שאגת אריה** (סי' פא); **מקור חיים** (פתחה לסי' תלא אות ה); **עונג יום טוב** (סי' ל), ואכמ"ל.

פניני פסח

שתיית ארבע כוסות אחר חצות

וכמו מצות סיפור יציאת מצרים שמעכב שתהא אמירתה קודם חצות כמו מצוה (ראה **משנת יעקב** או"ח סי' קלט; **מנחת חינוך** מצוה כא אות ב; ומה שכתבנו בבאר **יעקב ח"א** פסח), ואם כן יתכן שהשונה את הכוס אחר חצות לא יצא ידי חובתו. וראה **בשו"ת בנין שלמה** (סי' כט) שדן בדעת הגר"א בזה, האם דין שתיית ארבע כוסות לפני חצות הוא לעיכובא, או רק לכתחילה.

בעצם הדין שיש לשתות את ארבעת הכוסות לפני חצות, כבר כתב **המהר"ל** (סדר ההגדה אות מז), וכן מתוכן דברי **הפרי מגדים** (סי' תעג א"א סי' ק"א) ו**הדריך החיים** (דין כוס ראשון אות ג) מבואר, שסוברים שדין זה מעכב. שכתבו, שמי שאיחר לשתות את הכוס הרביעית עד לאחר חצות, אינו מברך ברכת הגפן על הכוס, שהרי בכל ימות השנה אינו מברך אלא על כוס אחת, והיא פוטר את כל הכוסות, ורק בליל פסח, מאחר שכל כוס וכוס היא מצוה בפני עצמה, תיקנו שיברך על כל כוס וכוס, אבל השונה אחר חצות, הרי הוא כשותה יין כל השנה, שאינו מברך על כל כוס.

היוצא לנו מדבריהם, שהשונה אחר חצות לא קיים מצות שתיית ארבע כוסות בכלל, לדעת רבי אלעזר בן עזריה. ולכאורה היה נראה, שדבריהם נסתרים מדברי הרמ"א הנ"ל, שכתב שיש לומר את ההלל לפני חצות, משמע מדבריו שאת הכוס הרביעית אין צריך לשתות קודם חצות. אך לדברי הגר"א הנ"ל, שכל כוונת דברי הרמ"א לגבי ההלל היא רק מחמת הכוס הרביעית, לא קשה מידי מהרמ"א, שאדרבה גם לדעתו יש לשתות את ארבעת הכוסות קודם חצות דווקא.

פסק השו"ע (או"ח סי' תעג סעי' א), שיש ליהזר לאכול האפיקומן קודם חצות. וברמ"א שם כתב, שגם את ההלל יש לגמור לקרוא קודם חצות. ובפשטות הטעם שיש לומר את ההלל קודם חצות הוא, משום שההלל נאמר כזכר להלל שנאמר על הפסח, על כן כשם שיש לאכול את האפיקומן קודם חצות משום שהוא זכר לקרבן פסח, כך יש לומר את ההלל שנאמר כזכר להלל שנאמר על הפסח - קודם חצות. וכן כתב **בכף החיים** (שם סי' ק"ד).

אמנם **בביאור הגר"א** (שם סי' ק"ו) כתב טעם אחר בדעת הרמ"א שיש לקרוא את ההלל לפני חצות, שהוא כדי להספיק לשתות את הכוס הרביעית לפני חצות. משמע מדבריו, שאין דין לומר את ההלל לפני חצות, אלא שצריך לשתות את הארבע כוסות לפני חצות, ולכן יש להקדים את קריאת ההלל, כדי שיספיק לשתות גם את הכוס הרביעית קודם חצות.

אבל **במשנה ברורה** (שם סי' ק"ז) הוסיף על דברי הרמ"א, שגם את הברכה שלאחר ההלל - יהללוך, יש להספיק לברך קודם חצות. משמע מדבריו, שאת הכוס הרביעית אין צריך לשתות לפני חצות. והוא לכאורה שלא כטעם הגר"א, אלא דעתו שהלל מצד עצמו צריך להיות לפני חצות, וכטעם הנ"ל.

והנה, **בשער הציון** (שם סי' ק"ו) הביא מהשו"ע **הרב** (שם סי' ק"ו) והחק **יעקב** (שם סי' ק"ג), שרק לכתחילה יש להיזהר לומר הלל לפני חצות, אבל אינו מעכב. וכן משמע לשון הרמ"א. ברם יתכן שכל זה הוא רק לפי הטעם שהיה והוא זכר להלל שנאמר על הפסח יש לאומרו קודם חצות, אבל לדעת הגר"א שהחוב הוא על הארבע כוסות שצריך לשתותם לפני חצות, הוא לעיכובא,

גם במקום אחר (שם צה. ד"ה בפרטיה) כתבו התוספות שבל יראה הוא לאו הניתק לעשה, וזהו לפי גירסתם בגמרא שם שגרסו כן שבל יראה הוא לאו הניתק לעשה. וכן הוא גירסת רש"י שם (ד"ה תלמוד לומר לא) בגמרא שבל יראה הוא לאו הניתק לעשה, אולם מדברי רש"י אין להוכיח שתשבתו נוהג גם בפסח, שאפשר להעמיד את דבריו בערב פסח, ולפי דעת הסוברים שאיסור בל יראה ובל ימצא נוהג גם בערב פסח². אך בתוספות מפורש כאמור לענין משהו חמץ בפסח עצמו שבל יראה ניתק לעשה דתשבתו.

מחלוקת הרב השואל והנודע ביהודה אם יש תשבתו בתוך ימי הפסח

אמנם בשו"ת נודע ביהודה (או"ח מהדו"ת סי' ס) צידד הרב השואל (רבי וואלף באסקעוויץ, בנו של המחצית השקל) לומר, שמצות תשבתו שייכת רק בערב הפסח, ולא בתוך ימי הפסח. והוכיח כן מלשון הכתוב 'אך ביום הראשון תשבתו שאור מבתיכם', שפירושו חז"ל 'ראשון' הכונה ל"י", ואם כן מניין לנו מקור לומר שהמצוה היא גם בתוך ימי הפסח³.

אולם הנודע ביהודה דוחה את דבריו, וכתב: 'מעולם לא נסתפק אדם בזה, דעשה זו שייכא כל הפסח'. וכן הוא פשוט הדברים, וכן מבואר מתוך דברי השאגת אריה (סי' פב), וכן מפורש במנחת חינוך (מצוה ט אות ב) שכן היא הסכמת האחרונים.

המקור למצות תשבתו בתוך ימי הפסח

ואף שבפסוק מפורש רק 'ביום הראשון', כבר כתב הנודע ביהודה במקום אחר (מהדו"ק או"ח סי' כ), שלומדים 'שאור' דתשבתו מ'שאור' דבל יראה, שכשם שאיסור בל יראה הוא בתוך הפסח, שהרי נאמר בו 'שבעת ימים', גם מצות תשבתו נוהגת בתוך הפסח.

מקור אחר לזה שמצות תשבתו נוהגת גם בתוך ימי הפסח כתבו כמה אחרונים (הגהות רבי בצלאל הכהן על הנודע ביהודה מהדו"ק שם: מהר"ם שיק על תרי"ג מצוות מצוה ט אות ב), שכן מתפרש מתוך לשון הכתוב, 'אך ביום הראשון תשבתו שאור מבתיכם, כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השביעי'.

ב) וכן משמע באמת דעת רש"י בכמה מקומות, ראה פסחים ד. (ד"ה בין לרבי מאיר); שם ו: (ד"ה דאמר רבי אלעזר); בבא קמא כט: (ד"ה משש), וכפי שמדייק הצ"ח (פסחים ו:); בדבריו, וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק או"ח סי' כ) בדעת הרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ג ה"ח). אך דעת הראב"ד (שם) שאין איסור בל יראה נוהג אלא בשבעת ימי הפסח ולא בערב פסח, וכן נפסק להלכה במגן אברהם (סי' תמג ס"ק א).

ג) עוד כתב הרב השואל להוכיח כדבריו, שאין מצות תשבתו בתוך ימי הפסח, מזה שפסק הרמב"ם (הל' חמץ פ"א ה"ג) שלוקים על בל יראה, ואם יש בפסח מצות תשבתו, לא היה לוקה על בל יראה, מאחר שלא זו ניתק לעשה דתשבתו. עיין שם, ומה שדחה הנודע ביהודה שם את דבריו.

ד) מהר"ם שיק (שם) רצה לתלות הענין במחלוקת התנאים (ראה שבת לב: בבא מציעא צה: ועוד) אם מקרא נדרש לפניו ולפני פניו או רק לפניו. שאם נדרש גם לפני פניו אם כן 'ביום הראשון עד יום השביעי' מוסב גם על תשבתו, ואם נדרש רק לפניו מוסב רק על אכילת חמץ.

ה) וקענין זה כתבו הכסף משנה (הל' חמץ פ"ג ה"ח) והמגן

ואף שבפשוטו בסוף הפסוק מדובר על כרת על אכילת חמץ, שזה נוהג בכל שבעת הימים, מכל מקום יש לומר שסוף הפסוק 'מיום הראשון עד יום השביעי' מוסב גם על תחילתו, הכוונה לערב פסח, מכל מקום מפורש בהמשך הפסוק שגם בפסח עצמו יש מצות השבתה.

או שמא יש לומר, שאין צריך גילוי מיוחד שמצות תשבתו נוהג בפסח, שזה נלמד בקל וחומר מערב פסח, שאם ערב פסח מצווה להשבת את החמץ, בעצם הפסח על אחת כמה וכמה. וכן כתבו הברוך טעם (בהגהות על הנודע ביהודה מהדו"ק שם) והמהר"ם שיק (שם).

שריפת חמץ ביום טוב

בהעמק דבר (הגהות הרחב דבר, בא) הביא כפירוש הג"ל משמו של רבי בצלאל הכהן, ש'מיום הראשון עד יום השביעי' מוסב גם על תשבתו. וכתב שרבי בצלאל פירש לפי זה מה שנכתב בפסוק זה 'הראשון' והשבע' חסרים, שהכתוב בא ללמדנו, שאף על פי שיש מצות השבתה בכל ימי החג, מכל מקום ביום הראשון והשביעי אסור לשרוף משום מלאכת הבערה ביום טוב, ולכן כתוב מיד בפסוק שאחר זה (טז): 'וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש', שזה נתינת טעם למה אסור לשרוף בראשון ובשביעי.

ואף שמפשוטו דברי הגמרא (פסחים ה. ה:) משמע שדבר זה - אם שריפת חמץ דוחה יום טוב - במחלוקת היא שנויה. שדעת רבי עקיבא ששריפת חמץ אינה דוחה יום טוב, ואמרו שם שרבי עקיבא סבר שאין אומרים מתוך שהותר הבערה לצורך הותרה שלא לצורך. אלא שדבר זה אם אומרים 'מתוך' נחלקו בו בית שמאי ובית הלל (ביצה יב), ונמצא שלדעת בית שמאי שאין אומרים 'מתוך' אסור לשרוף את החמץ ביום טוב, ואילו לדעת בית הלל שאומרים 'מתוך' מותר לשרוף. ולפי זה מאחר שקיימא לן (טור ושו"ע או"ח סי' תקח סעי' א) כבית הלל שאומרים 'מתוך', אם כן לכאורה היה מותר לשרוף חמץ ביום טוב. אמנם כבר כתב המהר"ם חלאווה (פסחים ו:), שאין כוונת הגמרא שרק לבית שמאי אסור לשרוף חמץ

ביום טוב, אלא הכוונה להוכיח שאין אומרים 'מתוך' במקום שאין צורך כלל, ושריפה לצורך מצוה אינו נחשב לצורך היום, ולא הותר ביום טוב לכולי עלמא.

העמק דבר מוסיף עוד, שאף שמדברי רש"י (שם ד"ה כופה) משמע ששורפין חמץ ביום טוב, שכתב על מה שמבואר בגמרא (שם) 'המוצא חמץ בביתו יום טוב כופה עליו כלי', שאינו עובר על בל יראה מאחר שביטלו מערב פסח, מוכח מזה שאם לא היה מבטלו מערב יום טוב היו שורפין אותו ביום טוב כדי שלא לעבור משום בל יראה. מכל מקום אין זה מצד שהותרה הבערה שלא לצורך, אלא מצד שעל מצות תשבתו ועל לאו דבל יראה עובר בכל רגע ורגע, ולכן היה דוחה את העשה ולא תעשה של יום טוב שאינו אלא בשעת מעשה⁴. ולכן גם לרש"י, אם אפשר לתת את החמץ לגוי או לבהמה, ודאי אסור לשרוף ביום טוב, ולכן גם לרש"י מובן הרמז בזה ש'ראשון' ו'שבע' נכתבו חסרים.

ראיה מדברי הרמב"ם שמברכים על בריקת חמץ בפסח

הנודע ביהודה כתב להוכיח כדבריו שתשבתו נוהג גם בימי הפסח, ממה שמפורש ברמב"ם (הל' חמץ פ"ג ה"ו) שמברכים על בדיקת חמץ גם בתוך ימי הפסח, וז"ל: 'כשבדק החמץ בלילי ארבעה עשר או ביום ארבעה עשר או בתוך הרגל, מברך קודם שיתחיל לבדוק ברוך וכו' אשר קדשנו וכו' על ביעור חמץ, עכ"ל הרמב"ם⁵. והרי חז"ל לא תיקנו ברכות על שמירת לא תעשה, כגון על איסור אבר מן החי ונבילות וטריפות, שאין ברכה על מה שנמנע מלאוכלם, כמבואר בראשונים (רא"ש פסחים פ"א סי' י: ר"ן על הר"ף כתובות ב). ואם כדברי הרב השואל שאין מצות השבתה בחג, מדוע כתב הרמב"ם שמברך על בדיקת חמץ בתוך החג, שאם הברכה היא על האזהרה של בל יראה ובל ימצא, הרי זו מניעת איסור בלבד שכאמור אין מברכים עליה. ועל כרחק שיש מצות תשבתו גם בתוך החג, ולכן מברך.

שוב כתב הרב השואל (נודע ביהודה שם סי' סא) לבאר מה שחייב ברכה בתוך החג להרמב"ם,

« « «

אך דבריו צריכים עיון, ששם מצינו דווקא בשני עשין הסותרים זה את זה, שהעשה שעוברים עליו בכל רגע חשוב יותר ודוחה את השני, אבל איך אפשר להוכיח משם שעשה שעוברים עליו בכל רגע דוחה אף לא תעשה ועשה. וגם לפי דעתו מדוע הוצרכו בגמרא לומר שהשבת אבידה הוא עשה ולא תעשה, ולא הקשו מטעם זה שעוברים עליו בכל רגע.

ז) מדברי הרמב"ם אלו מבואר, שעל כל פנים על ביעור אחר הפסח ודאי אין מברך, ואף שגם אחר הפסח מחויב בביעור אם עבר עליו הפסח כמבואר ברמב"ם (שם ה"ה), מכל מקום אינו מברך עליו. ובטעם הדבר כתב המגיד משנה (שם), שהרי אחר הפסח מותר לאכול חמץ, ואין הבדיקה אלא להבדיל בין חמץ זה שעבר עליו הפסח לחמץ אחר, לכן לא שייך לברך 'על ביעור חמץ', אבל בתוך הרגל שהוא מצווה שלא יראה שום חמץ ברשותו ודאי יש לו לברך. וראה בכסף משנה (שם) שתמה על הרב המגיד, שעדיין שייך לברך על ביעור חמץ זה שהוא מבער עכשיו. לכן הוא מבאר באופן אחר, שהטעם שאין מברכים לאחר הפסח הוא, משום שאין אז שום איסור אפילו על חמץ שעבר עליו הפסח, ואינו אלא משום קנס.

אברהם (סי' תמו"ס"ק ב), עיין שם.

ו) ההעמק דבר שם הוסיף על זה: 'ויש לי ראייה לזה מפירוש רש"י בבא מציעא (לב), ואין כאן מקומו'. וכוונתו צריך ביאור. אולם בספרו מרומי שדה (פסחים ו:); מצינו שביאר ראייה זו, שבגמרא שם הקשו לפי פירוש רש"י על מה שאין לאדם לשמוע בקול אביו כשאומר לו לעבור על דברי תורה, כגון שאומר לו אל תחזיר אבידה, ולמדים כן מאיש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמרו אני ה', שאין היה הוה אמינא שצריך לשמוע לאביו לעבור על השבת אבידה, והרי כיבוד אב הוא עשה, ובהשבת אבידה יש עשה ולא תעשה, ואם כן פשוט שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה. והקשה הנצי"ב, מדוע לא תיניצו שמדובר כשאמר לו אביו אל תחזיר אבידה לאחר שכבר הגביהה ונטלה על מנת להשיבה, שיש בוה רק עשה ולא לאו, ולכן הוה אמינא שכיבוד אב ידחה עשה זה, ששם תאל תעשה עדיף ולא יעבור על עשה בקום ועשה. ומוכרח לומר שמאחר שעל העשה של השב תשיבם עוברים בכל רגע ורגע כפי שפירש רש"י שם (כו: ד"ה עובר) שעובר משנטל עד שיישיבה, ולכן הקשו שפשוט שהעשה של כיבוד אב נדחה מפני השבת אבידה.

בימי הפסח, אלא בערב פסח. ולכאורה הכוונה שאף שבפסוק עצמו מפורש 'ביום הראשון', מכל מקום היה אפשר ללמוד ממנו קל וחומר לתוך ימי הפסח, אבל מלשון הבעל הטורים שרק יום הראשון הוא חובה, משמע שבתוך ימי הפסח אין מצות תשבתו כלל.

אולם המהר"ם שיק דוחה, שאין ראיה מדברי בעל הטורים, שיתכן שגם בתוך ימי הפסח יש מצות תשבתו, אלא ששונה מצות תשבתו של ערב פסח לתשבתו שבתוך ימי הפסח. שבערב פסח תשבתו היא מצוה חיובית כמו כל מצות עשה, אבל בתוך ימי הפסח אינו חובה מצד עצמו, אלא תיקון לתקן הלאו דבל יראה, שלא ילקה על הלאו. ולזה נתכוון הבעל הטורים 'שאינו חובה אלא ביום הראשון', שבשאר הימים אינו מצד חובה אלא מצד תיקון. עכ"ד המהר"ם שיק.

וכעין זה כתב הפרי יצחק (ח"א סי' יז), שיש תשבתו גם בתוך ימי הפסח, אבל עיקר המצוה היא בערב פסח. עיין שם שכתב שתשבתו בערב פסח, הוא כמו מילה ביום השמיני שאז הוא עיקר מצותו, ואם לא השבית ביום זה ביטל העשה, ואף שיש חיוב להשבית גם בשאר הימים, מכל מקום אין זה השלמה לעשה זה. עוד כתב שם לחלק, שבערב פסח עובר בכל רגע ורגע שאינו מעבר, אבל בתוך ימי הפסח אין מתבטל העשה בכל רגע ורגע אלא עד שיעבור כל החג. וראה עוד בדברי יחזקאל (סי' י) מה שכתב בזה.

שכתב על מה שמבואר בסוף המשנה שם, שהשוחט את הפסח בתוך הפסח שלא לשם פסח אלא לשם שלמים על החמץ חייב משום לא תשחט על חמץ דם זבחי, כתב רש"י (ד"ה חייב): 'וחייב משום לא תשחט בהדי לאו דלא יראה ולא ימצא ואיכא מלקות נמי דשחיטה', עכ"ל. ויש לדייק שבתחילת המשנה כשמדובר בשוחט את הפסח לשמו בערב פסח, לא כתב רש"י 'בהדי לאו דבל יראה ובל ימצא'. וכבר העירו כן האחרונים (צל"ח שם: תוספות יום טוב פסחים פ"ה מ"ד)⁷.

אך להנ"ל שמצות תשבתו שייכת רק בערב פסח ולא בתוך ימי הפסח מיושב כוונת רש"י, שכן בערב פסח לא שייך לומר שלוקה על לא תשחט 'בהדי לאו דבל יראה', שכן על לאו דבל יראה אינו לוקה מאחר שהוא ניתק לעשה דתשבתו, ורק בתוך ימי הפסח שאין מצות תשבתו, הרי הלאו של בל יראה אינו ניתק לעשה, לכן שייך לומר שלוקה על לא תשחט 'בהדי לאו דבל יראה'. ע"כ תוכן דבריו של האדר"ת.

דעת המהר"ם שיק ופרי יצחק לחלק בין תשבתו של ערב פסח לשל פסח

המהר"ם שיק (מצוה ט) מביא ממחנותו רבי אברהם פראגער, שמלשון הבעל הטורים (שמות יב, טו) משמע כדעת הרב השואל שאין תשבתו נהוג בתוך ימי הפסח, שכתב: 'אך בגימטריא חובה, שאין חובה אלא ביום הראשון', עכ"ל. ומבאר כוונתו, שאין מצות תשבתו נהוגת כלל

אף שאין מצות תשבתו בחג, שהוא משום שיש מצוה מדרבנן לבדוק בתוך החג, וגם על מצוות דרבנן יש ברכה. וכן משמע בדרך פקודין (מצות עשה ט חלק הדיבור אות ד) שהברכה בתוך ימי הפסח היא מחמת המצוה דרבנן. אך הנודע ביהודה דוחה סברא זו, שאם אין תשבתו מן התורה בתוך החג, לא היה שייך ברכה, וחכמים גם לא היו מתקנים ברכה, מאחר שהברכה היא על הביעור ולא על הבדיקה, ועל הביעור הרי הוא מחויב מצד בל יראה, ולכן אין צריך תקנה בפני עצמה.

ואף שגם מי שביטל את החמץ לפני זמן איסורו חייב לבדוק בברכה (מגן אברהם סי' תמו ס"ק א), אף שמן התורה אין עליו חיוב כלל לבערו, מאחר שמדרבנן חייב לבערו. כתב הנודע ביהודה לחלק, שדווקא שם, מאחר שאם אינו מבטל יש מצות עשה דתשבתו מן התורה, כיון שתקנו רבנן שלא די בביטול, אם כן נשאר כאן מצות תשבתו מדרבנן, ולכן מברך על זה כמו על שאר מצוות דרבנן. אבל בתוך ימי הפסח לדעת השואל, שמן התורה לא שייך כלל תשבתו, גם מצוה דרבנן לא שייך בזה מצד תשבתו, ולכן לא היה לו לברך.

ביאור דברי רש"י ע"פ הרב השואל שרק בתוך פסח לוקין על בל יראה

האדר"ת בספרו חשבונות של מצוה (מצוה ט) כתב על פי דברי הרב השואל, שחידש שאין מצות תשבתו נהוגת אלא בערב פסח, שלפי זה אפשר ליישב את דברי רש"י בפסחים (סג),

ובנודע ביהודה (או"ח מהדו"ק סי' כ) מה שכתב עוד בדעת רש"י בזה.

שכן דעת רש"י מפורש שבל יראה ובל ימצא נוהגים מערב פסח משש שעות ולמעלה כנ"ל. וראה בצל"ח שם

(ח) ואין לומר שהטעם הוא משום שבערב פסח אינו עובר על בל יראה וכשיטת הראב"ד המובא למעלה (הערה ב),

תמצית השיעור

- ❖ בתשבתו בפסח נלמד משאור דבל יראה.
- ❖ או שסוף הפסוק 'מיום הראשון עד יום השביעי' קאי גם על תשבתו.
- ❖ דברי רבי בצלאל הכהן ש'ראשון' ו'שבעי' חסרים לומר שאין שריפת חמץ דוחה יום טוב. והעמק דבר מוסיף שאף לבית הלל דאמרינן מתוך. ואף לרש"י ששורפים ביום טוב אם אין גוי או בהמה.
- ❖ בתשבתו ביום הראשון היינו ב"ד. ויש לחקור אם גם בתוך הפסח.
- ❖ בתוספות שבל יראה בפסח הוא ניתק לעשה. ומוכח שתשבתו נהוג בתוך הפסח. ומרש"י שגם כתב שהוא ניתק אין ראיה.
- ❖ לרב השואל אין תשבתו בפסח, לנודע ביהודה שאגת אריה ומנחת חינוך יש.

לאור באור התורה

הביאו ברכה לתוך ביתכם - ספרי 'באר יעקב' הנפלאים שיעורים וסוגיות מאור תורתו של עמוד התורה שליט"א אוצרות יקרים מפז מעומקה של תורה - לארכה ולרחבה ערוכים וכתובים בטוב טעם ודעת ובשפה שווה לכל נפש

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

לפרטים נוספים: 053-314-4155

אופן עשיית שני תבשילין בליל פסח

אך בביאור הגר"א (שם ס"ק כא) כתב על דברי הרמ"א: 'כבן תימא, דסתם מתניתין דערבי פסחים כוונתיה', וכפי שכתבו התוספות שקיימא לן כבן תימא. ולדעת בן תימא הרי החגיגה נאכלת צלי דווקא, ואם כן גם הביצה צריכה להיות צלוייה דווקא. לפי זה צריך לומר שאין כוונת הרמ"א 'והוא הדין צלוייה' כנ"ל שאפשר לאכול גם צלי וגם מבושל, אלא כוונתו 'והוא הדין' שגם הביצה דינה כמו הזרוע, שכמו שזרוע כתב המחבר שהוא צלוי, כמו כן הביצה תהא גם היא צלוייה, וכשיטת בן תימא שחגיגה נאכלת דווקא צלי.

וראיתי בדבר שמואל (פסחים שם) שתמה על הגר"א שציון לדעת בן תימא כמקור לדברי הרמ"א, והרי לבן תימא צריכה החגיגה להיות צלי דווקא. והיינו משום שהדבר שמואל הבין בפשיטות ככוונת הרמ"א, 'שהוא הדין צלוייה' היינו שמונת לאוכלו גם צלי. אך כאמור הגר"א נקט לכאורה ככוונת הרמ"א, 'שהוא הדין צלוייה' היינו שגם את הביצה יש להביא צלוייה דווקא. וכן מפורש בספר **מזבח אבנים** (סי' כא) בכוונת הרמ"א, 'שיש להביא גם את הביצה דווקא צלוייה משום בן תימא, והוא מבאר בפירוש 'שהוא הדין צלוייה' הכוונה שגם הביצה תהיה צלוייה כמו הזרוע.

ולפי המשנה ברורה (שם ס"ק לא) שמבאר את לשון הרמ"א 'והוא הדין צלוייה' כפשוטו שאפשר להביא את הביצה בין צלוייה ובין מבושלת, מכל מקום המושך דברי הרמ"א 'וכן נוהגין בעירנו' ודאי אי אפשר לפרש כן. שאיך שייך לומר שנהגו להביא או צלי או מבושל, והרי לא שייך בזה מנהג, שאם יכול להביא כרצונו, אם כן אין בזה מנהג.

ואכן המשנה ברורה עצמו שם (ס"ק לב) מפרש: 'וכן נוהגין בעירנו - לצלות הביצה', היינו שהמנהג היה בצלייה דווקא. ובשער הציון (ס"ק לו) מבאר, שלדעת הרמ"א יש להעדיף להביא את הביצה צלוייה דווקא, כדי לחשוש לשיטת בן תימא הסובר שגם החגיגה נאכלת צלי דווקא, ולכן עדיף לצלות את הביצה שהוא זכר לחגיגה.

אך מכל מקום תחילת דברי הרמ"א 'והוא הדין צלוייה' העדיף המשנה ברורה לפרש כנ"ל, שהכוונה בין צלי בין מבושל, כי לדעתו כן מורה פשוטו הלשון 'והוא הדין', שמוסב על מה שאמר המחבר שהביצה תהיה מבושלת, על זה אמר הרמ"א שהביצה יכולה להיות גם צלוייה, אבל למעשה נהגו בצלוייה דווקא לחשוש לשיטת בן תימא.

יש להעיר באופן עשיית שני התבשילים. שהתוספות (פסחים קיד: ד"ה שני) הביאו בשם רבינו חננאל, שאחד מהתבשילים יעשה צלוי, והוא זכר לפסח, והשני מבושל, והוא זכר לחגיגה. והקשו עליו, שהרי קיימא לן כבן תימא (שם ע), שגם החגיגה אינה נאכלת אלא צלי. ולכן כתבו התוספות ששני התבשילים יהיו מבושלים, ושכן מורה הלשון 'שני תבשילין'.

המהרש"א (שם) הקשה על התוספות, שאם הלכה כבן תימא שהחגיגה גם נאכלת צלי, אם כן אדרבה היה לו לצלות את שני התבשילים ולא לבשל. וכתב, שמאחר שאין באים אלא לזכר, אין צריך לצלותם.

ונהגה, בשולחן ערוך (או"ח ס"י תעג סעי' ד) נפסק: 'שני תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ונהגו בבשר וביצה וכו', ונהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים והביצה תהיה מבושלת'. והרמ"א כתב: 'והוא הדין צלוייה, וכן נוהגים בעירנו'. עכ"ל.

בפשיטות כוונת הרמ"א היא, שהביצה אינה צריכה להיות מבושלת דווקא, אלא הוא הדין שיכול לצלות את הביצה כמו הבשר, שכן החגיגה נאכלת בין צלי בין מבושל. וזהו 'והוא הדין צלוייה', היינו שאין קפידא שהביצה תהיה מבושלת דווקא, אלא שיכול גם לצלותה. וכן משמע **במשנה ברורה** (שם ס"ק לא), שכתב 'שהחגיגה באה בין צלי בין מבושל'.

אלא שהענין טעון ביאור, שהרי גם המחבר וודאי לא נתכוון לומר שצריך לאכול את הביצה מבושלת דווקא, אלא שהביצה יכולה להיות מבושלת, ולא כמו הבשר שהוא דווקא צלי, וכשיטת חכמים החולקים על בן תימא שחגיגה נאכלת בין צלי בין מבושל, ואם כן מה הוסיף הרמ"א על דברי המחבר.

ואולי אפשר לדחוק ולחלק בין דברי המחבר לדברי הרמ"א, שהמחבר פסק שהביצה תהיה מבושלת משום שפוסק כשיטת חכמים, שהחגיגה נאכלת בין צלי ובין מבושל, ולפי זה יכול להביא את הביצה כרצונו, וגם יכול לשנות משנה לשנה, שפעם הביצה תהיה מבושלת ופעם תהיה צלוייה, שהרי כן הוא דעת חכמים שהחגיגה נאכלת בין צלי ובין מבושל. אבל הרמ"א, אף שגם הוא סובר שאפשר להביא את הביצה בין צלוייה ובין מבושלת, אין זה משום שנקט להלכה כשיטת חכמים, אלא שמסופק אם הלכה כחכמים או כבן תימא, וסובר שאין צריך להחמיר כבן תימא ולהביא דווקא צלוייה, אלא שאם כן כל שכבר התחיל להביא צלוייה, יתכן ששוב אין לשנות ולהביא לשנה האחרת ביצה מבושלת, שכן כבר החמיר על עצמו לנהוג כבן תימא הסובר שחגיגה נאכלת דווקא צלוייה.

תמצית מתוך השיעורים המופיעים בספרי באר יעקב

מן הבאר

בענין אופנים שהלילה הולך אחר היום

(באר יעקב חלק ב' - פרשת צו)

- ✦ בכל דיני התורה היום אחר הלילה, מ'ויהי ערב ויהי בוקר'.
- ✦ בקדשים הלילה אחר היום, מ'לא יניח ממנו עד בוקר'.
- ✦ **להפלאה** קודם מתן תורה וכן בבן נח לדורות הלילה אחר היום, **ובנין ציון** חולק.
- ✦ **אדר"ת** מסתפק לענין מאה ברכות, **בצל החכמה ויביע אומר** מצדדים שמערב עד ערב, **ולתורת חיים** מבוקר עד בוקר כקדשים.
- ✦ בברכות התורה הלילה אחר היום, אך **לארחות חיים** צריך לברך גם

בגדר דין שימור המצות

(באר יעקב חלק ב' - פרשת בא)

- ✦ לרוב הראשונים צריך שמירה לשם מצוה, ולא די בשמירה מחימוץ.
- ✦ כן מוכח ממה שאין יוצאים בחלות תודה אף שנשתמר מחימוץ, ועוד ראיות.
- ✦ **מנחת חינוך** מוכיח מבציקות נכרים שצריך שימור לשם מצוה. אך יש לומר שצריך שימור בפועל שלא תחמיץ, אבל לא לשם מצוה.
- ✦ **לצל"ח ומנחת חינוך** לא שייך שמירה בפועל שלא תחמיץ, אלא או שצריך שמירה למצוה או שאין צריך שמירה כלל.
- ✦ **בנודע ביהודה** ששמירה לשם מצוה מדרבנן, ולשם לחמי תודה הוא משום ששימור לשם דבר אחר. וסותר את דבריו בצל"ח.
- ✦ דעת **המנחת ברוך** ששומר מחימוץ סתמא כלשמה, ובמכוון להיפך לשם זבח גרע מסתם שמירה.
- ✦ מהר"ף **ורמב"ם** משמע שסוברים שאין צריך שמירה לשם מצוה.

לקבלת הקונטרס המיוחד

משיעורי חג הפסח
נא לפנות אל המערכתכל הזכויות שמורות | יו"ל ע"י מכון 'טעם התורה' להוצאת שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
להערות והארות ולכל ספרי המכון: טלפקס: +972-533-144155 | דוא"ל: taamhatoreh@gmail.com